

Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΓΥΑΛΙΝΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

παραγωγής ΑΕΕΧΠΑ

και

των διακοσμητικών αντικειμένων ΟΕΥΑΛ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Αθήνα 2014

Εικόνα εξωφύλλου:

Έργο της Αικατερίνης Πετρέα, σχεδιάστριας της
Ανωνύμου Ελληνικής Εταιρείας
Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων (ΑΕΕΧΠΛ),
και το βάσει αυτού παραγόμενο γυάλινο βάζο,
με σαγρέ επιφάνεια, ζωγραφισμένο με σμάλτο.

Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΓΥΑΛΙΝΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ

Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΓΥΑΛΙΝΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ
παραγωγής ΑΕΕΧΠΑ
και
των διακοσμητικών αντικειμένων ΟΞΥΑΛ

Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας
Αθήνα 2014

Οργάνωση και εποπτεία έκδοσης: Γεράσιμος Νοταράς
Επιμέλεια κειμένου, διορθώσεις: Φωτεινή Κορδού, Στέφανος Στεφάνου
Επιλογή εικονογραφικού υλικού: Γεράσιμος Νοταράς, Δημήτρης Νικολάου
Ηλεκτρονική επεξεργασία έκδοσης: Μαργαρίτα Γκατζογιάννη, Δήμητρα Μπουγέση

Περιεχόμενα

Α΄ ΜΕΡΟΣ: <i>Η συλλογή γυάλινων αντικειμένων παραγωγής της ΑΕΕ</i>	
<i>Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων.....</i>	<i>7</i>
Β΄ ΜΕΡΟΣ: <i>Φωτογραφικές απεικονίσεις.....</i>	<i>13</i>
2.1. Το εργοστάσιο.....	13
2.2. Το υαλουργείο.....	15
2.3. Φιάλες.....	17
2.4. Υαλοπίνακες.....	19
2.5. Γυάλινα οικιακά σκεύη.....	21
2.6. Φυσητές.....	26
2.7. Καλλιτεχνικό εργαστήριο.....	27
2.8. Διακοσμητικά.....	28
2.9. Σχέδια Αικατερίνης Πετρέα.....	32

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Η συλλογή γυάλινων αντικειμένων παραγωγής της Ανωνύμου Ελληνικής Εταιρείας Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων

Η Εθνική Τράπεζα, από τα πρώτα της βήματα, έχει καταβάλει προσπάθεια διατήρησης της ιστορικής μνήμης, που συμπεριλαμβάνει όχι μόνο την ιδιαίτερα σημαντική δράση της στον τραπεζικό τομέα, αλλά ευρύτερα ό,τι αφορά την οικονομία της χώρας. Το γεγονός αυτό εξηγείται απόλυτα, δεδομένου ότι, κατά τις πρώτες δεκαετίες της λειτουργίας της, η Τράπεζα αποτελούσε τον μοναδικό οικονομικό εταίρο τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα. Ακόμη και όταν εμφανίστηκαν στην ελληνική αγορά και άλλοι τραπεζικοί οργανισμοί, τις περισσότερες φορές συμμετείχε στα κεφάλαια και στις διοικήσεις τους με κορυφαία στελέχη της. Εξακολουθούσε δε να κατέχει το μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς μέχρι τα μισά του 20ού αιώνα.

Η πραγματικότητα αυτή εξηγεί τους λόγους για τους οποίους ο σημερινός ερευνητής θα βρει στα αρχεία της Εθνικής Τράπεζας πληροφορίες για το σύνολο σχεδόν των εταιρειών που λειτούργησαν στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο αυτό θα βρει επιπλέον αρχεία και αντικείμενα που τεκμηριώνουν τη λειτουργία κορυφαίων επιχειρήσεων, στις οποίες η Τράπεζα διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο ως μέτοχος, χρηματοδότης ή και διαχειριστής.

Η εταιρεία

Κορυφαία τέτοια περίπτωση αποτελεί και η *Ανώνυμος Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων* (ΑΕΕΧΠΛ, 1909-1993),

η οποία για πολλές δεκαετίες αποτέλεσε βιομηχανικό κολοσσό, με κύριες δραστηριότητες την παραγωγή χημικών προϊόντων, υαλουργείου και λιπασμάτων. Η εταιρεία συγκέντρωσε μεταξύ των μετόχων της, για πρώτη φορά στην επιχειρηματική ιστορία του τόπου, έναν αριθμό κεφαλαιούχων, ανάμεσά τους και τρεις τράπεζες, με την Εθνική Τράπεζα να εκπροσωπείται στο διοικητικό συμβούλιο από τον Ιωάννη Δροσόπουλο· επίσης πλειάδα τεχνικών πολλών ειδικοτήτων, μεταξύ των οποίων και οι εμπνευστές του εγχειρήματος, Νικόλαος Κανελλόπουλος και Λεόντιος Οικονομίδης, αλλά και γεωπόνων, δικηγόρων, εμπόρων. Τα άτομα του σημαντικότερου τμήματος των τεχνικών είχαν συναντηθεί στη Ζυρίχη κατά τη διάρκεια μέρους των σπουδών τους. Από τα τέλη του 19ου αιώνα, οι πιο πολλοί, ανά δύο ή περισσότεροι μαζί, είχαν ασχοληθεί με τη συγκρότηση πολλών επιχειρήσεων, μερικές από τις οποίες είχαν διαδραματίσει ιθύνοντα ρόλο στον κλάδο τους (π.χ. Εταιρεία Οίνων και Οινοπνευμάτων, ΑΕ τσιμέντων Τιτάν, Γεωργική Εταιρεία Λεσίνι κ.ά.). Όλοι χρημάτισαν μέτοχοι και διευθυντικά στελέχη σε άλλες μεγάλες εταιρείες καθώς και σε σημαίνουσες θέσεις του δημοσίου.

Ο συνδυασμός αυτός των πρωτεργατών προσέδωσε στην εταιρεία πρωτόγνωρα χαρακτηριστικά για την εποχή: νέες τεχνολογικές εφαρμογές και διαρκή εκσυγχρονισμό, μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας για την προώθηση της παραγωγής, σύγχρονες μεθόδους οργάνωσης της παραγωγής και της εργασίας, υψηλές τραπεζικές πιστώσεις και ευνοϊκή κρατική υποστήριξη. Όλα αυτά επέτρεψαν στην εταιρεία να διατηρήσει μονοπωλιακή θέση στην αγορά για μισό αιώνα.

Το υαλουργείο

Όπως αναφέραμε ήδη, ένας από τους τρεις κλάδους παραγωγής του εργοστασίου Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων ήταν το υαλουργείο, η ανάγκη δημιουργίας του οποίου ήταν εμφανής από το ξεκίνημα της επιχείρησης, ώστε να διαθέτει τα κατάλληλα μέσα αποθήκευσης των υγρών προϊόντων της. Η αρχική αυτή ανάγκη, συν τω χρόνω, μετεξελίχθηκε σε ολόκληρη μονάδα, με παραγωγή που έφτασε να

καλύπτει τις ανάγκες σε όλα τα είδη γυάλινων αντικειμένων της εγχώριας αγοράς αλλά και να πραγματοποιεί σημαντικές εξαγωγές. Η παραγωγή περιλάμβανε, εκτός από τις φιάλες αποθήκευσης των χημικών προϊόντων, υαλοπίνακες όλων των ειδών, αντικείμενα χρηστικά, κυρίως οικιακής χρήσης, αλλά και διακοσμητικά.

Το ενδιαφέρον μας για τη συγκεκριμένη μονάδα έγκειται στο γεγονός ότι στο *Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας* απόκειται, πέρα από τα επιχειρηματικά αρχεία των πολύπλευρων σχέσεων Τράπεζας και Επιχείρησης, σημαντική συλλογή με περισσότερα από τέσσερις χιλιάδες γυάλινα δείγματα, τα οποία καλύπτουν σχεδόν το σύνολο των παραχθέντων ειδών από το υαλουργείο της ΑΕΕΧΠΛ. Καθώς και σημαντικό μέρος γυάλινων δειγμάτων από τα εργαλεία του χημείου της εταιρείας. Η συλλογή αυτή συνιστά, για τα ελληνικά δεδομένα, μοναδικό σύνολο τοπικής παραγωγής γυάλινων αντικειμένων. Συμπληρώνεται δε με το προσωπικό αρχείο –επίσης στην κατοχή του Ιστορικού Αρχείου– μιας εκ των καλλιτεχνίδων που εκπονούσαν σχέδια για τη διακόσμηση του καλλιτεχνικού μέρους της παραγωγής αλλά και των εντύπων και εκδόσεων της εταιρείας. Τα σχέδια ξεπερνούν τα πεντακόσια και πολλά από αυτά ταυτίζονται με τα αντικείμενα της συλλογής.

Το 1911 ξεκινούν οι μελέτες για την κατασκευή μονάδας υαλουργείου παραγωγής φιαλών για την εγχώρια κατανάλωση και για την εμφιάλωση των οξέων που παράγει το εργοστάσιο. Οι εργασίες, λόγω των βαλκανικών πολέμων, θα αποπερατωθούν το 1914, οπότε και θα ξεκινήσει η παραγωγή τον Ιανουάριο. Την επόμενη χρονιά αγοράζεται οικοπέδο 1.000 τετραγωνικών πήχων και αποφασίζεται η κατασκευή ειδικού κλιβάνου λευκής υάλου για την παραγωγή υαλοπινάκων, 25.000 τετραγωνικών μέτρων την ημέρα, με την επίβλεψη Βέλγου υαλουργού.

Το 1916 το υαλουργείο αποτελεί το ένα τρίτο του συνόλου του εργοστασίου, όμως η είσοδος της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο θα οδηγήσει το εργοστάσιο σε αδράνεια, εξαιτίας της έλλειψης πρώτων υλών και εργατικών χεριών, μέχρι το 1919, οπότε έρχονται από την Ιταλία τεχνίτες. Την επόμενη χρονιά η παραγωγή του σε επιτραπέζια

σκεύη κατέχει την τρίτη με τέταρτη θέση στην παγκόσμια αγορά. Αγοράζονται τα δικαιώματα μηχανικής κατασκευής υαλοπινάκων, αλλά, λόγω καθυστέρησης της αποστολής των μηχανημάτων από την Αγγλία, η παραγωγή θα ξεκινήσει το 1922. Το εργοστάσιο έχει πλέον δύο κύρια τμήματα, το τμήμα χημικών προϊόντων και λιπασμάτων και το τμήμα του υαλουργείου, που περιλαμβάνει τρία συνεργεία με τρεις κλιβάνους, ένα για την επεξεργασία της πράσινης υάλου, ένα για την επεξεργασία της λευκής για την παραγωγή των επιτραπέζιων σκευών και το τρίτο για την παραγωγή των υαλοπινάκων. Το 1923 η παραγωγή των εξαιρετικής ποιότητας υαλοπινάκων εκτινάσσεται. Λειτουργούν και οι τρεις κλιβανοί, πράσινης υάλου, υαλοπινάκων και επιτραπέζιων ειδών, ενώ δημιουργούνται νέες εγκαταστάσεις φόρτωσης, εκφόρτωσης με εναέριο σιδηρόδρομο με την προοπτική τριπλασιασμού της παραγωγής. Μέχρι την έναρξη της οικονομικής κρίσης, που πλήττει την Ελλάδα το 1930, όλοι οι κλιβανοί λειτουργούν σε πλήρη παραγωγή.

Το 1932 η εταιρεία προσαρμόζεται στο νέο οικονομικό και νομισματικό περιβάλλον. Στο υαλουργείο κατασκευάζονται νέες αποθήκες υαλοπινάκων. Προστίθενται εγκαταστάσεις *λείανσης κρυστάλλου* καθώς και παραγωγής *καθαρής άμμου υαλουργίας*. Το 1937 κατασκευάζεται νέος κλίβανος, που συμπληρώνεται με μηχανήματα κοπής, μικροεργαλεία και καλούπια. Προγραμματίζεται η εγκατάσταση παραγωγής *γυαλιού για ηλεκτρικούς λαμπτήρες*.

Το 1939 αρχίζουν οι δυσχέρειες από την κήρυξη του πολέμου. Το 1943 βομβαρδίζεται το εργοστάσιο και διακόπτεται η εργασία του υαλουργείου.

Με το τέλος του πολέμου αρχίζουν οι επισκευές. Ο Μποδοσάκης Αθανασιάδης γίνεται μέλος του διοικητικού συμβουλίου της εταιρείας. Το υαλουργείο αρχίζει να λειτουργεί κανονικά. Ξεκινά εκπόνηση μελέτης μεγάλου προγράμματος για έργα επέκτασης με χρηματοδότηση του Σχεδίου Μάρσαλ. Όσον αφορά το υαλουργείο, μετά το 1950 συμπληρώνονται οι υποδομές του· μπαίνουν σε λειτουργία δύο νέοι κλιβανοί παραγωγής *φιαλοειδών και επιτραπέζιων σκευών* με αυτόματες μηχανές και εγκαθίστανται συστήματα *διακόσμησης φιαλών* και παραγωγής *υαλοπινάκων «διαμαντέ»*. Εξασφαλίζεται από την

American Window Glass Co. εξελιγμένη μέθοδος παραγωγής υαλοπινάκων, εφοδιάζεται το υαλουργείο με παντογράφο για το *σκάλισμα* *φορμών υαλουργείου* και μηχανήματα *λείανσης ποτηριών*. Το 1963 πραγματοποιούνται μεγάλες εξαγωγές υαλοπινάκων στις ΗΠΑ.

Το 1971 εγκαθίσταται νέα υαλουργική πρέσα αυτόματης παραγωγής επιτραπέζιων ειδών και *έπειτα από 57 χρόνια παύει οριστικά η παραγωγή χειροποίητων αντικειμένων*. Η παραγωγή εστιάζεται στην παραγωγή υαλοπινάκων και το 1978 σημειώνεται η μεγαλύτερη παραγωγή ειδών υαλουργίας: 65.000 τόνοι. Από το 1982 ξεκινά η κάμψη λόγω του ξένου ανταγωνισμού και της πτώσης της οικοδομικής δραστηριότητας. Το υαλουργείο παύει να λειτουργεί οριστικά στις αρχές του 1990. Η επιχείρηση τίθεται σε εκκαθάριση το 1993 και το εργοστάσιο περιέρχεται στην ιδιοκτησία της Εθνικής Τράπεζας.

Γ.Ν.

Η ένδειξη ΟΞΥΑΛ που χαρακτηρίζει
την καλλιτεχνική παραγωγή των
γυάλινων διακοσμητικών αντικειμένων

Β' ΜΕΡΟΣ
Φωτογραφικές απεικονίσεις

2.1. Το εργοστάσιο

Άποψη του εργοστασίου κατά το μεσοπόλεμο

Άποψη του εργοστασίου το 1930

Αεροφωτογραφία του εργοστασίου το 1960

Άποψη του εργοστασίου το 1997

2.2. Το ναλουργείο

Άποψη του ναλουργείου στην πρώτη φάση λειτουργίας του

Το κτηριακό συγκρότημα του ναλουργείου τη δεκαετία του 1960

Κλίβανος του υαλουργείου σε λειτουργία

Εργασίες στον κλίβανο

2.3. Φιάλες

Παραγωγή φιαλών το 1930

Παραγωγή και συσκευασία φιαλών

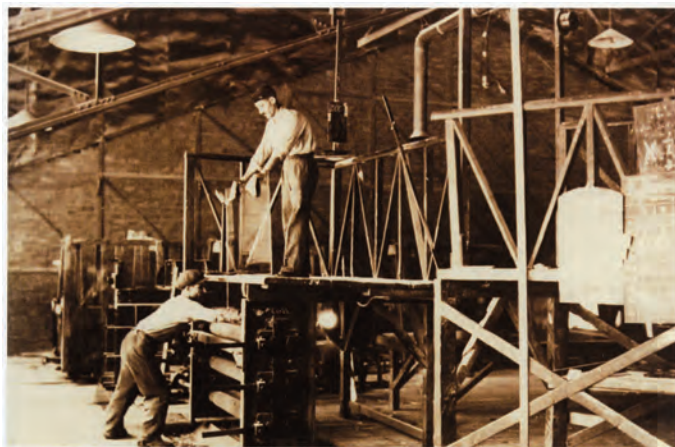

Νταμιτζάνα

Μπουκάλι

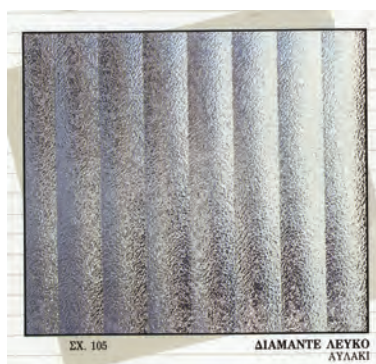
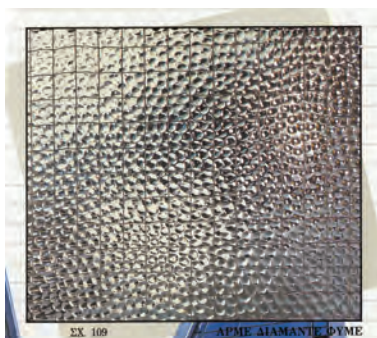
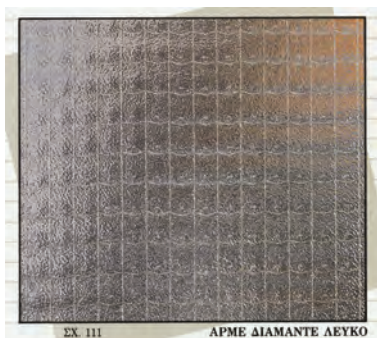
2.4. Υαλοπίνακες

Παραγωγή υαλοπινάκων

Ανάσυρση υαλοπίνακα
με τη μέθοδο Fourcault

Υαλοπίνακες «διαμαντέ» ασφαλείας

2.5. Γυάλινα οικιακά σκεύη

Σετ σερβιρίσματος λικέρ

Σετ σερβιρίσματος φαγητού

Ποτήρι μπίρας

Δίσκος σερβιρίσματος γλυκού

Μπολ παγωτού

Κανάτα

Μπολ

Τασάκι

Δοχείο αποθήκευσης τροφίμων

Φρουτιέρα

2.6. Φυσητές

Φυσητές τη δεκαετία του 1930

2.7. Καλλιτεχνικό εργαστήριο

Υπάλληλοι του καλλιτεχνικού εργαστηρίου

2.8. Διακοσμητικά

Διακοσμητικό πιάτο με ζωγραφισμένη την εικόνα του εργοστασίου

Βάζο με σαγρέ επιφάνεια και
ζωγραφισμένο με σμάλτο

Βάζο με σαγρέ επιφάνεια και ζωγραφισμένο με σμάλτο

Πιάτο με σαγρέ επιφάνεια και ζωγραφισμένο με σμάλτο

Λαμπατέρ με σαγρέ επιφάνεια
και ζωγραφισμένο με σμάλτο

Βάζο με σαγρέ επιφάνεια

Βάζο με σαγρέ επιφάνεια και ζωγραφισμένο με σμάλτο

Βάζο με απεικόνιση υαλοφυσητών

2.9. Σχέδια Αικατερίνης Πετρέα αποτυπωμένα σε αντικείμενα

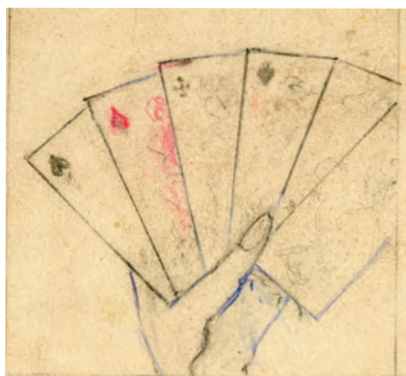
Βάζο με το σήμα της εταιρείας

Σχέδιο του σήματος της εταιρείας

Καπάκι κυλινδρικού δοχείου που φέρει σχέδιο με τραπουλόχαρτα

Προσχέδιο

Τελικό σχέδιο

Βάζο σε καραμελέ χρώμα

Σχέδιο βάζου ίδιου σχήματος

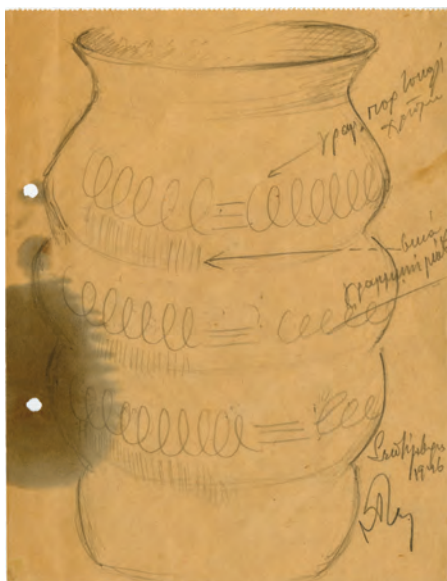
Βάζο με ραβδώσεις

Σχέδιο βάζου ίδιου σχήματος με
παρόμοιο μοτίβο

Βάζο με γαλακτώδη επιφάνεια, ζωγραφισμένο με σμάλτο

Προσχέδιο βάζου ίδιου σχήματος
με παρόμοιο μοτίβο

Βάζο με σαγρέ επιφάνεια και
ζωγραφισμένο με σμάλτο

Σχέδιο βάζου ίδιου σχήματος
με παρόμοιο μοτίβο

Βάζο με σαργέ επιφάνεια

Σχέδιο βάζου ίδιου τύπου

Σχέδιο ζώου, τμήμα της διακοσμητικής μπορντούρας

Η ΕΚΔΟΣΗ
Η ΣΥΛΛΟΓΗ
ΓΥΑΛΙΝΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΑΕΕΧΠΛ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΟΞΥΑΛ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗΝ
ΑΘΗΝΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ
&
ΜΕ ΙΔΙΑ ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΑ ΜΕΣΑ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ
ΤΟΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ
2014